

predpryyatyya: faktory, krytery, osobennosty. – Vestnyk Astrakhanskoho hosudarstvennoho tekhnicheskoho unyversyteta. – 2008. – No4. – P. 52–62. **5.** Semenenko Y. M. Faktori, vlyayushchye na ekonomicheskuyu ustoychivost' predpryyatyya. – Prometey. Rehional'nyy zb. nauk. prats' z ekonomiky. Vyp. 1(19). – Donets'k: TOV «Yuhovostok, Ltd», 2006. – P. 195–199. **6.** Protsenko N. B. Metodolohichni aspekty vyznachennya pokaznykiv ekonomichnoyi stiykosti pidpryyemstv. – Visnyk ZhITI. Ser.: ekonomichni nauky. – 2002. – No 21. – P. 261–270. **7.** Yvanov V. L. Orhanyzatsyya upravlenyya ekonomicheskoy ustoychivost'yu predpryyatyya na osnove sovershenstvovanyya eho orhanyzatsyonnoy struktury upravlenyya: [monohrafiya]. – Luhansk: VNU ym. V. Dalya, 2007. – 148 p. **8.** Kul'baka N. A., Maslenko Yu. V. Ustoychivoe razvytye predpryyatyya – faktor ekonomicheskoy bezopasnosti. – [Elektronniy resurs]. Rezhym dostupa: <http://masters.donntu.edu.ua>. **9.** Hrachev A. V. Modelirovaniye finansovoy ustoychivosti predpryyatyya. – Moscow: Yzdatel'stvo «Fynpress», 2002. **10.** Maslova Y. V. Analiz vozdelystviya stratezhicheskikh faktorov vneshney y vnutrenney sredy na funktsionirovaniye system upravlenyya predpryyatyem. – VHTU, 2001. **11.** Shlikov V. Ekonomicheskaya bezopasnost' predpryyatyya. – RYSK. – 2001. – No 5. – P. 57–63. **12.** Shumpeter Y. Teoriya ekonomicheskoho razvytiya: Yssledovaniye predprynimatel'skoy prybyly, kapytala, protsenta i tsykla kon'yunktury / Per. s nem. V S. Avtonomova. – Moscow: Prohress, 1982. – 455 p. **13.** Rayzberh B. A. Predprynimatel'stvo i rysk. – Moscow: YNFRA-M, 1992. – 64 p. **14.** Prohrama rozvytku KP «Kharkivvodokanal» do 2026 roku. Zatv. Rishennyam Oblasnoyi rady vid 23.12.2012 r.

Надійшла (received) 06.05.2014

УДК 658.14 (043.3)

І. Л. ЛАТИШЕВА, канд. екон. наук, доц., ХНЕУ ім. С. Кузнеця, Харків

СУЧАСНІ ЗАСОБИ УПРАВЛІННЯ СТРУКТУРОЮ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

В статті визначені основні проблеми щодо формування структури капіталу в умовах становлення та розвитку економіки знань. Зазначено важливість інтелектуального капіталу як одного з головних елементів структури капіталу підприємств. Визначено необхідність розроблення сучасного засобу управління структурою капіталу та запропоновано використання двовимірної матриці. Реалізація запропонованого засобу відбувається згідно до позиціонування підприємств у матриці «норма прибутку на інтелектуальний капітал» – «рівень капіталу інвестованого в діяльність підприємства».

Ключові слова: структура капіталу, економіка знань, елементи капіталу, інтелектуальний капітал, матриця, квадрант, управлінські заходи.

Вступ. Підтримка чи збільшення темпів росту економіки за рахунок природних ресурсів для України стає дедалі більш складною задачею. Потенціал видобувних галузей майже вичерпаний, родовища виснажені або видобуток на них ускладнено, що робить об'єктивно обґрунтованим використання тих ресурсів, які є невичерпними. Серед таких можна виділити інтелектуальні та інформаційні ресурси. Саме реалізація знань та інформації як економічних ресурсів у галузях суспільного виробництва стали підставою для появи нової економіки – економіки знань.

Знання змінюють і економіку, і технології, і людину, і соціум. Частка продукції і послуг, вироблених у сфері високих технологій та інформації, в загальному обсязі виробництва складає 80%. На частку нових знань, втілених у технологіях, обладнанні та організації виробництва розвинутих країн, доводиться 80–95% приросту ВВП. Капіталізована вартість компанії може в десятки разів перевищувати балансову за рахунок високої вартості інтелектуального капіталу в її активах – ринок оцінює капітал, втілений у знаннях, вище, ніж капітал у матеріальній формі [1]. Завдання технологічної модернізації, економічної безпеки й підвищення конкурентоспроможності підприємств при обмеженості їх ресурсів вимагають удосконалення політики формування капіталу з врахуванням сучасних його форм, що визначає актуальність даного дослідження.

Формулювання цілей статті. Мета роботи полягає у виробленні ефективного засобу управління структурою капіталу, який дозволить оперативно та раціонально управляти всіма її елементами.

Аналіз останніх досліджень. Процесам управління структурою капіталу присвячені роботи таких вчених як Міллер М., Модільяні Ф., Брігхем Ю., Гапенські Л., Рудика Н.Б., Балабанової І.Т., Бланка І.А., Яремко І.Й., Гавкалової Н.Л., Журавльової І.В. та ін. Вплив структури капіталу на результати діяльності підприємства розкрито в емпіричних дослідженнях Дж. Зечнера, Т. Оплера, С. Титмана, Е. Фишера, Анюхіна І.М., Іванінський І.О., Катаєва Є.В., Озорніна О.В., Серебрянский Д.В. та ін. Проте необхідно зазначити, що існуючі теоретичні положення і методичні підходи присвячені загалом питанням формування та управління структурою капіталу не відбиваючи специфіки економіки знань та зростання ролі інтелектуального капіталу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливими проблемами в умовах переходу до економіки знань є забезпечення безперервності процесу впровадження інновацій; переорієнтація інвестиційних потоків в бік розвитку інтелектуальних ресурсів; збільшення долі вартості, що створюється інтелектуальним капіталом.

У зв'язку з цим вважається за доцільне використовувати класифікацію капіталу підприємства «за натурально-речовою формою залучення та способом

використання у виробничому процесі», згідно до якої в структурі капіталу підприємства виділяється фінансовий, речовий та інтелектуальний елементи [2]. Саме з позиції врахування залучення та використання інтелектуального капіталу необхідно оцінювати якість усіх управлінських рішень, у тому числі в галузі формування структури капіталу, що зумовлює особливу важливість розробки методичного інструментарію управління структурою капіталу для підвищення ефективності діяльності підприємств.

Концепція управління, якої дотримуються багато підприємств і яка орієнтована на одержання прибутку шляхом максимального використання наявних виробничих потужностей та встановлення максимально можливо високих цін, потребує від керівництва підприємств глибокого переосмислення та обумовлює необхідність переходу до нової концепції управління, розрахованої на перспективу, яка за сучасних умов повинна орієнтуватися на формування, використання та розвиток інтелектуального капіталу.

На практиці більшість підприємств мають структуру капіталу, яка є далекою від раціональної. Це пов'язано перш за все з недостатнім управлінським досвідом у керівників, відсутністю знань щодо практичної ефективності застосування методів оптимізації пропорцій капіталу, частими змінами й нестабільністю економічної ситуації у країні, недосконалістю нормативної та законодавчої бази. Частіше структура капіталу залишається незмінною навіть при тривалій відсутності прибутку на підприємстві, що говорить про недостатню увагу до цього важливішого параметру підприємства, відсутність у керівництва знань та ефективного засобу для управління структурою капіталу.

Управління формуванням структури капіталу є однією з найбільш важливих ланок системи управління підприємством. Але існуючі процеси управління структурою капіталу надають менеджерам широке поле діяльності для прийняття стратегічних та оперативних управлінських рішень з питань співвідношення позикового та власного капіталу, або формування, оптимального використання та відновлення здебільшого речових та фінансових ресурсів, не порушуючи питань управління інтелектуальною складовою капіталу. Враховуючі зазначені аспекти автором було розроблено двовимірну матрицю «норма прибутку на інтелектуальний капітал» – «рівень інвестованого капіталу в діяльність підприємства» (рис. 1).

Використання матриці потребує визначення значень двох показників. Норма прибутку розраховується як співвідношення чистого прибутку підприємства та вартості інтелектуального капіталу. Рівень інвестованого капіталу в діяльність підприємства його власниками розраховується як доля активів підприємства, які спрямовуються на довгострокові та короткострокові інвестиції. Результати розрахунку зазначених показників мають значення в інтервалі від 0 до 1, та стають координатами точки для визначення позиції підприємства, щодо ефективності використовуваної ним структури капіталу. Для подальшого регулювання структури капіталу автором було розроблено комплекс заходів щодо кожної складової структури капіталу та позиціонування підприємства в матриці. Укрупнені типові заходи, такі, що рекомендуються відносно загальної програми подальшого формування структури капіталу в рамках запропонованої матриці подані у табл. 1.

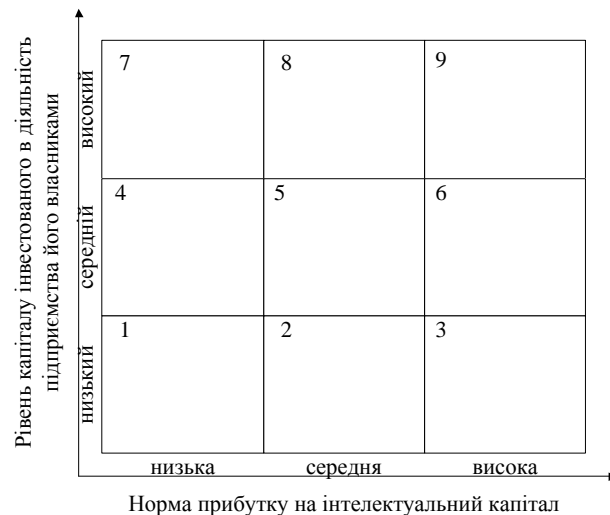

Рис. 1 – Матриця «норма прибутку на інтелектуальний капітал» – «рівень інвестованого капіталу в діяльність підприємства»

Таблиця 1. Управлінські заходи відносно кожного елементу структури капіталу згідно з матрицею

Квад-рант	Об'єкт управління	Зміст стану об'єктів управління структурою капіталу підприємства	Управлінські заходи підтримки або зміни стану
1	2	3	4
1	Речовий капітал	Недостатньо власних коштів для формування активів підприємства	Необхідність підприємства нарощувати активи: формувати запаси, створювати нові виробничі об'єкти
	Фінансовий капітал	Низький рівень прибутковості інтелектуального капіталу	Нарощування фінансового капіталу за рахунок залучення коштів (випуск цінних паперів, залучення додаткового капіталу, збільшення резервного капіталу), отримання позик

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
	Інтелектуальний капітал		Придбання нематеріальних активів, випуск інноваційних видів продукції; впровадження нових технологічних процесів; підвищення кваліфікації працівників
2	Речовий капітал	Недостатньо власних коштів для формування активів підприємства Середній рівень прибутковості інтелектуального капіталу	Необхідність підприємства нарощувати активи: формувати запаси, створювати нові виробничі об'єкти
	Фінансовий капітал		Нарощування фінансового капіталу за рахунок залучення коштів (випуск цінних паперів, залучення додаткового капіталу, збільшення резервного капіталу), отримання позик
	Інтелектуальний капітал		Певною мірою приділяється увага формуванню та використанню інтелектуального капіталу, але не в повній мірі, так низький рівень фінансової віддачі може бути пов'язаний маркетинговим капіталом, що не забезпечує повною мірою управління запасами
3	Речовий капітал	Недостатньо власних коштів для формування активів підприємства Достатній рівень прибутковості капіталу	Необхідність підприємства нарощувати активи: формувати запаси, створювати нові виробничі об'єкти
	Фінансовий капітал		Нарощування фінансового капіталу за рахунок залучення коштів (випуск цінних паперів, залучення додаткового капіталу, збільшення резервного капіталу), отримання позик
	Інтелектуальний капітал		Високий рівень технічної і технологічної організації процесу і його обслуговування, сучасний парк високопродуктивного вдосконаленого, модернізованого обладнання, організація труда і створення сприятливих умов для роботи персоналу, які забезпечують високу рентабельність господарської діяльності.
4	Речовий капітал	Залучення власних та позикових коштів для формування активів підприємства Низький рівень прибутковості капіталу	Надання основних засобів в оренду, придбання основних засобів; використання лізингу; пошук більш вигідних постачальників, оптимізація запасів
	Фінансовий капітал		Аналіз рівня кредиторської та дебіторської заборгованості, розміщення акцій на фондових ринках, пошук альтернативних джерел фінансування діяльності
	Інтелектуальний капітал		Придбання нематеріальних активів, випуск інноваційних видів продукції; впровадження нових технологічних процесів; підвищення кваліфікації працівників

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
5	Речовий капітал	Залучення власних та позикових коштів для формування активів підприємства Середній рівень прибутковості інтелектуального капіталу	Надання основних засобів в оренду, придбання основних засобів; використання лізингу; пошук більш вигідних постачальників, оптимізація запасів
	Фінансовий капітал		Аналіз рівня кредиторської та дебіторської заборгованості, розміщення акцій на фондових ринках, пошук альтернативних джерел фінансування діяльності
	Інтелектуальний капітал		Певною мірою приділяється увага формуванню та використанню інтелектуального капіталу, але не в повній мірі, так низький рівень фінансової віддачі може бути пов'язаний маркетинговим капіталом, що не забезпечує повною мірою управління запасами
6	Речовий капітал	Залучення власних та позикових коштів для формування активів підприємства Достатній рівень прибутковості капіталу	Надання основних засобів в оренду, придбання основних засобів; використання лізингу; пошук більш вигідних постачальників, оптимізація запасів
	Фінансовий капітал		Аналіз рівня кредиторської та дебіторської заборгованості, розміщення акцій на фондових ринках, пошук альтернативних джерел фінансування діяльності
	Інтелектуальний капітал		Високий рівень технічної і технологічної організації процесу і його обслуговування, сучасний парк високопродуктивного вдосконаленого, модернізованого обладнання, організація труда і створення сприятливих умов для роботи персоналу, які забезпечують високу рентабельність господарської діяльності.
7	Речовий капітал	Достатній рівень власних коштів для формування активів підприємства. Низький рівень прибутковості інтелектуального капіталу	Своєчасне оновлення та вибуття основних засобів, підтримка та модернізація технічного парку, оптимізація запасів продукції, матеріалів та інших активів
	Фінансовий капітал		Контроль дебіторської заборгованості. Ефективне формування, використання і перерозподіл фінансових коштів забезпечує баланс доходів і витрат з отриманням прибутку
	Інтелектуальний капітал		Придбання нематеріальних активів, випуск інноваційних видів продукції; впровадження нових технологічних процесів; підвищення кваліфікації працівників
8	Речовий капітал	Достатній рівень власних коштів для формування активів підприємства. Середній рівень прибутковості інтелектуального капіталу	Своєчасне оновлення та вибуття основних засобів, підтримка та модернізація технічного парку, оптимізація запасів продукції, матеріалів та інших активів
	Фінансовий капітал		Контроль дебіторської заборгованості. Ефективне формування, використання і перерозподіл фінансових коштів забезпечує баланс доходів і витрат з отриманням прибутку

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4
	Інтелектуальний капітал		Певною мірою приділяється увага формуванню та використанню інтелектуального капіталу, але не в повній мірі, так низький рівень фінансової віддачі може бути пов'язаний маркетинговим капіталом, що не забезпечує повною мірою управління запасами
9	Речовий капітал	Достатній рівень власних коштів для формування активів підприємства.	Своєчасне оновлення та вибуття основних засобів, підтримка та модернізація технічного парку, оптимізація запасів продукції, матеріалів та інших активів
	Фінансовий капітал	Достатній рівень прибутковості капіталу	Контроль дебіторської заборгованості. Ефективне формування, використання і перерозподіл фінансових коштів забезпечує баланс доходів і витрат з отриманням прибутку
	Інтелектуальний капітал		Високий рівень технічної і технологічної організації процесу і його обслуговування, сучасний парк високопродуктивного вдосконаленого, модернізованого обладнання, організація труда і створення сприятливих умов для роботи персоналу, які забезпечують високу рентабельність господарської діяльності.

Висновки. В результаті було запропоновано двовимірну матрицю «норма прибутку на інтелектуальний капітал» – «рівень інвестованого капіталу в діяльність підприємства», яка стане ефективним засобом управління всіма елементами структури капіталу. Визначені для кожного квадранту матриці заходи, до регулювання та формування структури капіталу з урахуванням інтелектуального капіталу, базуються на спрямуванні всіх знань і системи управління ними на створення, підтримку і розвиток інтелектуальної складової, наприклад: патентів, технологій, ноу-хау тощо, розвиток персоналу підприємства, тому що використання нового обладнання, нових матеріалів, розробка нових технологій вимагають відповідного розвитку знань співробітників. Тому подальші дослідження складають визначення ефективних механізмів формування та розвитку саме інтелектуального капіталу.

Список літератури: 1. Барышева А.В. Экономика знаний – что это значит [Електронний ресурс] / А.В. Барышева. – Режим доступу: <http://nest-expert.ru/node/55>. 2. Журавльова І. В. Методичний підхід до формування стратегії розвитку структури капіталу на підґрунті кластеризації підприємств / І. В. Журавльова, І. Л. Латишева // Вісник Хмельницького національного університету. Серія : Економічні науки. – 2005 – №2, Т.2. – С. 235–239.

Bibliography (transliterated): 1. Barysheva A.V. Ekonomika znaniy – chto eto znachit [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://nest-expert.ru/node/55>. 2. Zhuravl'ova I. V. Metodichniy pidkhid do

formuvannya stratehiyi rozvitku struktury kapitalu na pidgrunti klasterizatsiyi predpriyatyy. – Visnyk Khmel'nyts'koho natsyonal'noho Universytetu. Seriya: Ekonomichni nauki. – 2005 – No 2 , T.2 . – P. 235–239 .

Надійшла (received) 03.07.2014

УДК 339.9

Я. А. МАКСИМЕНКО, канд. екон. наук, доц., НТУ «ХПІ»;
И. В. ГАВРИЛОВА, студентка, НТУ «ХПІ»

УКРАИНА В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ

Статья посвящена участию Украины в международных экономических отношениях. Проанализировано место Украины в системе мирового хозяйства, участие Украины в мирохозяйственных процессах: международной торговле, перемещении капитала, миграции рабочей силы. Выявлены основные проблемы в области участия Украины, в международных экономических отношениях. Рассмотрены приоритетные для Украины направления международного экономического сотрудничества, способствующие ее успешной интеграции в мировое сообщество.

Ключевые слова: мировое хозяйство, международные экономические отношения, международная торговля, международное движение капитала, международная миграция рабочей силы, интеграция.

Введение. Место страны в системе мирового хозяйства и международных экономических отношений зависит от множества факторов, среди которых уровень и динамика развития национальной экономики, степень ее открытости и вовлеченности в систему международного разделения труда, развитость внешнеэкономических связей и т.д. Украина является членом мирового сообщества, участвуя в различных международных экономических отношениях, которые имеют весьма существенное значение для развития государства в экономическом плане.

Проблемы экономического взаимодействия стран рассматриваются такими учеными как: З. Борисенко, А. Гайдуцкий, Ю. Макогон, О. Носова, В. Катасонов. Однако, несмотря на достаточную разработанность этой проблемы, вопросы дальнейшего участия Украины в мирохозяйственных процессах остаются открытыми.

Цель исследования. Целью данной статьи является анализ участия Украины в международных экономических отношениях, разработка направлений повышения эффективности международного экономического сотрудничества Украины.